

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

МАРТИНЮК ОЛЕНА АНТОНІВНА

УДК 351.9 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ
ЗА НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»»

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

Журавльов Дмитро Володимирович,

Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України,
перший заступник директора

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Кобзарь Олександр Федорович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури

кандидат юридичних наук, доцент

Луговий Ігор Олександрович,

Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри адміністративної діяльності

Захист відбудеться 4 жовтня 2017 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А.

Автореферат розісланий 4 вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція проголошує Україну демократичною, соціальною, правовою державою. Підтримання такого статусу вимагає створення міцної та стабільної інституційної системи забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, а також інтересів суспільства і держави в різних сферах суспільного життя. Важливим елементом, який входить до зазначеної системи, є нотаріат, роль і значення якого обумовлені постійним розвитком соціально-економічних відносин у нашій країні, утвердженням і забезпеченням базових демократичних принципів і цінностей, а також відродженням традицій латинського нотаріату, розвиток якого був перерваний у радянський період.

З часу проголошення незалежності України нотаріат, як і більшість правозахисних інститутів, постійно зазнає інтенсивних і часто суперечливих трансформацій. Їх основною метою є не просто вдосконалення правового регулювання порядку здійснення нотаріальної діяльності (що є цілком природним, зважаючи на постійний розвиток соціально-економічних відносин), але також і пошук оптимального співвідношення державного впливу на цей інститут та його внутрішнього саморегулювання. Безспірно, що фундаментом, вихідною засадою побудови будь-якої моделі державного управління нотаріальною діяльністю завжди виступає контроль як одна з найважливіших його функцій. У сфері здійснення нотаріальної діяльності контроль є не лише важливою функцією державного управління, що забезпечує дотримання законодавчого порядку організації нотаріальної діяльності, а також встановленої процедури вчинення нотаріальних дій. У першу чергу, він спрямований на запобігання, виявлення та припинення порушень встановленого у нормативно-правових актах порядку організації та здійснення нотаріальної діяльності, своєчасне вжиття заходів щодо їх повного та своєчасного усунення, а також забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку нотаріату як інституту позасудового захисту прав фізичних та юридичних осіб.

Очевидно, що прийнятий майже чверть століття назад Закон України «Про нотаріат» об'єктивно не відображає сучасну сутність і спрямованість контролю за нотаріальною діяльністю. Зокрема, з негативного боку слід відзначити відсутність належного законодавчого розмежування державного регулювання та контролю у сфері нотаріату; невизначеність системи суб'єктів, які наділені контрольними повноваженнями у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, їх завдань і функцій; суперечливість законодавчого закріплення об'єкта та предмета контролю; недостатнє законодавче регулювання форм, методів і методики здійснення контролю. Ці та інші недоліки обумовлюють необхідність розроблення й вжиття невідкладних заходів, спрямованих не лише на подальше реформування організаційних засад побудови вітчизняного інституту нотаріату, але також на удосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Окрім суто практичної цінності, обрана тема дисертації становить значний науково-теоретичний інтерес, оскільки ефективність процесу реформування інституту контролю у сфері нотаріату безпосередньо залежить від його наукового

супроводу. Виходячи із сутності контролю як однієї із функцій державного управління дослідження адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю необхідно проводити в контексті комплексного багатомірного підходу, який склався в галузі державного управління. Так, безпосереднім дослідженням питань державного управління, державного регулювання та контролю у сфері нотаріальної діяльності займалися такі науковці, як І. О. Аршава, Г. Ю. Гулевська, М. С. Долинська, К. Ф. Досінчук, Н. В. Карнарук, К. І. Федорова. Загальним засадам здійснення контролю як функції державного управління, а також особливостям його реалізації в різних сферах суспільних відносин присвятили свої дослідження такі адміністративісти, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Л. В. Борець, В. В. Галуцько, В. М. Гаращук, О. Ю. Дрозд, Ю. М. Дьомін, Д. В. Журавльов, Л. М. Касьяненко, О. Ф. Кобзар, І. Б. Коліушко, О. М. Куракін, І. О. Луговий, Д. М. Рева, Л. А. Савченко, М. М. Тищенко, О. М. Хольченков, С. І. Хом'яченко, К. І. Чижмарь, П. М. Чистяков. Значний внесок у дослідження загальнотеоретичних засад становлення та розвитку інституту нотаріату як безпосереднього об'єкта контролю зробили фахівці у галузі цивільного права та процесу, а також історії та теорії держави та права, зокрема: В. В. Баранкова, Ю. Ю. Бисага, М. С. Долинська, М. Д. Ждан, Ю. П. Ільїна, Ю. М. Козьяков, В. В. Комаров, І. А. Кузнецов, О. М. Куракін, Л. С. Сміян, С. Я. Фурса, В. М. Черниш, В. С. Шестак, Л. Е. Ясінська.

Не применшуючи ролі та значущості напрацювань зазначених науковців, які зберігають свою актуальність й донині, все ж таки слід визнати, що в сучасних умовах докорінного реформування вітчизняного законодавства та переходу до нотаріату латинського типу майже всі вони втратили свою практичну цінність й потребують ґрунтовного переосмислення з огляду на сучасні реалії. Удосконалення адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності обумовило також появу нових актуальних проблем у сфері реалізації контрольних повноважень, які раніше або взагалі не вивчалися, або дослідження яких має фрагментарний характер. Зрештою, продовжують існувати наукові погляди, що мають дискусійний характер, у зв'язку з чим потребують подальшого розгляду. Зазначені аспекти обумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність, а також визначають її мету і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертації належить до числа пріоритетних у галузі удосконалення адміністративного права та процесу і відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямків наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 942, а також Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої на засіданні президії НАПрН України 03.03.2016 р. Зміст та основні положення роботи спрямовані на реалізацію основних завдань здійснення судово-правової реформи в Україні, а також на виконання Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361, та Концепції реформування органів нотаріату, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2010 р.

№ 3290/5. Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин» (номер державної реєстрації 0107U008696). Тема дисертації затверджена вченою радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» протокол № 5 від 25.12.2015 р.

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів, узагальнення положень національного законодавства, міжнародно-правових актів, а також зарубіжного досвіду комплексно дослідити механізм здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні і на цій основі розробити теоретичні висновки та науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення адміністративно-правових засад його здійснення.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені наступні *задачі*:

- розкрити генезис становлення контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та з'ясувати її значення у сучасних умовах;
- систематизувати та проаналізувати нормативно-правові акти, що регулюють порядок здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, виявити прогалини в даній сфері адміністративно-правового регулювання та обґрунтувати шляхи їх усунення;
- з'ясувати сутність контролю за нотаріальною діяльністю як функції державного управління;
- сформулювати ознаки, мету та завдання державного контролю за нотаріальною діяльністю;
- визначити об'єкт та предмет контролю за нотаріальною діяльністю;
- розглянути систему суб'єктів здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та їх адміністративно-правовий статус;
- узагальнити зарубіжний досвід здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та на його основі визначити основні шляхи його впровадження в національну правову систему;
- визначити основні недоліки, що характеризують сучасний стан адміністративно-правового регулювання державного контролю за нотаріальною діяльністю, а також обґрунтувати найбільш перспективні шляхи їх усунення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення контролю за нотаріальною діяльністю і регулюються нормами адміністративного права.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні.

Методи дослідження. В роботі використано сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт і предмет дослідження, а також вирішити поставлені задачі. *Діалектичний метод* дав можливість дослідити процеси, пов'язані зі здійсненням контролю за нотаріальною діяльністю, в єдності їх соціального змісту і юридичної форми, визначити тенденції і закономірності розвитку суспільних відносин у зазначеній сфері, а також об'єктивно оцінити ефективність

діяльності контролюючих суб'єктів (розділи 1 – 3). *Історико-правовий метод* було покладено в основу дослідження еволюції розвитку адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні (розділ 1). *Метод аналізу та синтезу* дозволив проаналізувати контроль за нотаріальною діяльністю крізь призму різноманітних підходів до дослідження сутності контролю (підрозділ 2.1), а також узагальнити наукові погляди на розуміння його сутності й змісту (підрозділи 2.2, 2.3). *Логіко-семантичний метод* дозволив з'ясувати логіко-методологічні принципи побудови основних дефініцій і поглибити понятійно-категоріальний апарат (розділ 2, підрозділ 3.1). Застосування *системно-структурного методу* дало можливість визначити місце функції контролю за нотаріальною діяльністю в системі інших функцій державного управління (підрозділ 2.1), розкрити її багатогранний та поліструктурний характер (підрозділ 2.2), а також проаналізувати систему суб'єктів, на яких покладається її реалізація (підрозділ 3.1). *Методи класифікації та групування* застосовувались під час аналізу нормативно-правових актів у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю (підрозділ 1.2), класифікації суб'єктів, наділених відповідними контрольними повноваженнями (підрозділ 3.1), а також типологізації нотаріальних систем, які існують у зарубіжних країнах (підрозділ 3.2). *Порівняльно-правовий метод* дозволив визначити найбільш перспективні напрями імплементації позитивного зарубіжного досвіду здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в національну правову систему (підрозділ 3.2). *Формально-юридичний* у поєднанні з *методом логічного аналізу* дозволив всебічно вивчити існуючу систему нормативних актів у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, виявити їх недоліки, прогалини та суперечності, а також розробити рекомендації, спрямовані на їх усунення (розділи 1, 3). *Методи моделювання та прогнозування* використовувались під час розроблення пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю (розділи 1 – 3). *Статистичні методи* дозволили проаналізувати емпіричну базу дослідження (підрозділи 2.3, 3.1). *Соціологічні методи* використовувались при проведенні анкетування з метою вивчення правозастосовної практики, з'ясування наявних у досліджуваній сфері проблем, а також визначення найбільш оптимальних шляхів їх розв'язання (розділи 1 – 3).

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять Конституція України, Закон України «Про нотаріат», законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють порядок здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та визначають межі повноважень контролюючих суб'єктів, проекти нормативно-правових актів, законодавство деяких зарубіжних країн, статистичні дані, аналітичні довідки, а також результати проведеного анкетування 350 представників нотаріального корпусу та 200 представників контролюючих суб'єктів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних монографічних досліджень, де з урахуванням положень чинного законодавства, позитивного зарубіжного досвіду і правозастосовної практики проведено комплексний аналіз адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в умовах докорінного реформування інституту нотаріату

та переходу до нотаріату латинського типу, визначено прогалини та протиріччя, які негативно впливають на реформаційні процеси, а також зроблено спробу обґрунтувати шляхи їх усунення. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень, висновків та пропозицій, що характеризуються науковою новизною, а саме:

вперше:

– обґрунтовано авторські визначення таких понять, як:

об'єкт контролю за нотаріальною діяльністю – суспільні відносини, що складаються у сфері організації нотаріату в Україні,

суб'єкт контролю за нотаріальною діяльністю – цілісна система уповноважених державою органів, установ, організацій, посадових осіб, громадськості, які здійснюють послідовну та цілеспрямовану контрольну діяльність на підставі та у межах, що встановлені в чинному законодавстві, спрямовану на підвищення якості та ефективності організації і функціонування нотаріату;

– доведено необхідність законодавчого закріплення стратегічної мети державного контролю за нотаріальною діяльністю, під якою пропонується розуміти запобігання, виявлення та припинення порушень встановленого у нормативно-правових актах порядку організації та здійснення нотаріальної діяльності, своєчасне вжиття заходів, спрямованих на їх повне та своєчасне усунення, а також забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб;

– розроблено комплексний підхід до розуміння контролю за нотаріальною діяльністю, який пропонується розглядати відразу з трьох позицій: як різновид управлінської діяльності; як форму діяльності уповноважених органів; як функцію державного управління;

– обґрунтовано необхідність додаткового законодавчого регулювання форм, методів, напрямів здійснення громадського та корпоративного контролю за нотаріальною діяльністю шляхом доповнення Закону України «Про нотаріат» відповідними розділами, а також прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію зазначених законодавчих положень;

удосконалено:

– систему основних завдань та ознак державного контролю за нотаріальною діяльністю, які дозволяють отримати максимально повне уявлення про його зміст, спрямованість, місце й роль у системі функцій державного управління, а також доцільність його розгляду як самостійної функції державного управління у сфері нотаріату;

– визначення дефініції «нотаріат» як публічно-правового інституту, що передбачає діяльність уповноважених на те органів і посадових осіб, спрямовану на забезпечення позасудової охорони та захисту цивільних прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, територіальних громад та держави в межах безспірних правовідносин шляхом учинення нотаріальних дій;

– визначення дефініції «нотаріальна діяльність» під якою пропонується розуміти здійснювану від імені держави публічно-правову, професійну діяльність нотаріусів та інших уповноважених державою осіб, що спрямована на забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, територіальних громад

і держави шляхом посвідчення безспірних прав, а також фактів, що мають юридичне значення, вчинення інших нотаріальних дій, передбачених чинним законодавством, з метою надання їм юридичної достовірності та офіційного визнання;

– розуміння структури предмета державного контролю за нотаріальною діяльністю, в рамках якого пропонується окремо виділяти основні та додаткові елементи;

дістали подальшого розвитку:

– дослідження періодизації історії розвитку інституту контролю за нотаріальною діяльністю, в основу якої були покладені такі критерії: суттєві зміни суспільно-політичних та економічних умов на українських землях у конкретний історичний період; загальні тенденції розвитку інституту нотаріату; розвиток адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю;

– аналіз першочергових напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення контролю за нотаріальною діяльністю на сучасному етапі його розвитку;

– визначення співвідношення контролю та нагляду за нотаріальною діяльністю;

– характеристика нотаріату з чотирьох позицій: як системи органів і посадових осіб; як галузі права; як галузі законодавства; як наукової та навчальної дисципліни;

– систематизація загальних і специфічних ознак нотаріальної діяльності;

– положення про доцільність виокремлення двох напрямів судового контролю за нотаріальною діяльністю: за дотриманням законності під час надання нотаріальних послуг; за дотриманням законності під час організації нотаріальної діяльності;

– дослідження особливостей здійснення корпоративного та громадського контролю за нотаріальною діяльністю;

– положення про доцільність розроблення та ухвалення нового Закону України «Про нотаріат», спрямованого на остаточне запровадження в Україні латинської моделі організації нотаріату.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, узагальнення, висновки і рекомендації мають як теоретичне, так і прикладне значення, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, розвиток науки адміністративного права і процесу, підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів юридичного профілю і використовуються у:

– *правотворчості* – в ході розроблення проекту нового Закону України «Про нотаріат», а також при удосконаленні інших нормативно-правових актів, якими визначаються концептуальні засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, закріплюється система контролюючих органів та визначаються межі їх повноважень (довідки Науково-дослідного інституту публічного права від 26.01.2017 р. № 5/1/2-12 та Інституту законодавства Верховної Ради України від 20.04.2017 р. № 22/164/1-1-15);

– *правозастосовній сфері* – під час удосконалення практичної діяльності як суб'єктів, на яких покладається здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, так і представників нотаріального корпусу;

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розвитку положень науки адміністративного права і процесу з метою поглиблення теоретичних розробок питань, пов'язаних з удосконаленням адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, а також при проведенні комплексних досліджень проблем удосконалення інституту вітчизняного нотаріату (акти впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 26.01.2017 р.; Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 01.03.2017 р.);

– *освітньому процесі* – під час удосконалення вже існуючих та розроблення нових програм і планів підготовки та підвищення кваліфікації нотаріусів та спеціалістів юридичного профілю, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій з питань функціонування органів нотаріату, а також під час викладання таких навчальних дисциплін і спецкурсів, як «Нотаріат України», «Нотаріальна діяльність», «Адміністративне право України», «Державне управління», «Контроль та нагляд у державному управлінні» (акт впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 01.03.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на таких міжнародних та національних науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії (м. Харків, 2015 р.); актуальні питання правової теорії та юридичної практики (м. Одеса, 2016 р.); державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування (м. Київ, 2016 р.); актуальні проблеми реформування системи законодавства України (м. Запоріжжя, 2017 р.); рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику (м. Харків, 2017 р.).

Публікації. Теоретичні положення і практичні рекомендації, обґрунтовані в дисертації, дістали відображення у 12 наукових публікаціях, п'ять із яких статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України, дві – у зарубіжних наукових періодичних виданнях та п'ять – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (408 найменувань на 38 сторінках) та додатків. Загальний обсяг роботи – 284 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, розкривається зміст і стан наукового опрацювання проблеми, її значущість, визначаються мета, задачі, об'єкт, предмет і методологія дослідження, наукова новизна, практичне і

теоретичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про їх апробації та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження контролю за нотаріальною діяльністю» складається з двох підрозділів, у яких аналізуються загальнотеоретичні та методологічні підходи до розуміння сутності та змісту адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю в історичній ретроспективі та в сучасних умовах.

У підрозділі 1.1 *«Генезис становлення контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та її значення у сучасних умовах»* досліджується історія розвитку адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю в національному законодавстві. Аналізуються численні наукові праці, присвячені історичним аспектам розвитку нотаріату, на підставі чого робиться висновок про відсутність досліджень, присвячених генезису розвитку саме контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності.

Наголошується, що дослідження контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності не може відбуватись ізольовано, без встановлення взаємозв'язку із загальними тенденціями формування інституту нотаріату на українських землях. Робиться висновок, що, незважаючи на достатню наукову обґрунтованість, жоден із обґрунтованих наукових підходів не дозволяє повною мірою розкрити специфіку становлення саме контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності. У зв'язку з цим обґрунтовано власний погляд на періодизацію історії розвитку контролю за даним інститутом.

З метою забезпечення максимальної об'єктивності, повноти та наукової обґрунтованості зроблених висновків в основу запропонованої періодизації було покладено наступні критерії: 1) суттєві зміни суспільно-політичних та економічних умов на українських землях в конкретний історичний період; 2) загальні тенденції розвитку інституту нотаріату; 3) розвиток адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю. З урахуванням зазначених критеріїв в історії розвитку контролю за нотаріальною діяльністю пропонується виділяти 5 основних етапів, у межах кожного з яких додатково виокремлюється кілька періодів, які дозволяють глибше дослідити процес становлення контролю за нотаріальною діяльністю з урахуванням різних історичних подій: 1) перший етап – до XV ст., охоплює три періоди: до середини XI ст.; середина XI ст. – XII ст.; XII – XV ст.; 2) другий етап – XV ст. – 1730 р., охоплює три періоди: XV – середина XVI ст.; середина XVI ст. – 1649 р.; 1649 – 1730 рр.; 3) третій етап – 1730 – 1917 рр., охоплює два періоди: 1730 – 1866 рр.; 1866 – 1917 рр.; 4) четвертий етап – 1917 – 1991 рр., охоплює чотири періоди: 1917 – 1923 рр.; 1923 – 1937 рр.; 1937 – 1974 рр.; 1974 – 1991 рр.; 5) п'ятий етап – з 1991 р. – до сьогодні; охоплює два періоди: 1991 – 2008 рр.; 2008 р. – до сьогодні.

Підрозділ 1.2 *«Сучасний стан адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю в Україні»* присвячений аналізу нормативно-правових актів у сфері контролю за нотаріальною діяльністю, прийнятих на сучасному етапі його становлення, з метою виявлення прогалин і суперечностей, які негативно впливають на ефективність реалізації контрольних механізмів. Дослідження вітчизняного законодавства у сфері здійснення контролю за

нотаріальною діяльністю на цьому етапі дозволило виділити в його межах два самостійні періоди.

У рамках аналізу першого періоду (1991 – 2008 рр.) досліджуються нормативно-правові акти, які стали передумовою докорінного оновлення вітчизняного інституту нотаріату і перетворення його на один з основних правозахисних інструментів та гарант досудового захисту прав і свобод громадян. Аналізуються основні положення Закону України «Про нотаріат», прийняття якого стало логічним завершенням роботи науковців, політиків та експертів над оновленою моделлю інституту вітчизняного нотаріату. При цьому основна увага зосереджується на характеристичні тих змін, яких зазнав адміністративно-правовий механізм контролю за нотаріальною діяльністю порівняно з радянським періодом. Особлива увага приділяється характеристичні інших нормативно-правових актів, що дозволяють поглибити уявлення про розвиток механізму контролю за нотаріальною діяльністю в аналізованій період. При цьому, для зручності аналізу, усі вони були об'єднані в окремі групи, які відповідають основним напрямкам здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю: 1) нормативно-правові акти, що визначають загальні засади здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю; 2) що визначають межі державного контролю за допуском до посади нотаріуса; 3) що визначають межі державного контролю за приватною нотаріальною діяльністю; 4) що визначають межі державного контролю за дотриманням встановленого порядку ведення нотаріального діловодства та звітності; 5) що визначають межі фінансового контролю за нотаріальною діяльністю. На завершення розгляду даного етапу увага приділяється зародженню корпоративного контролю у сфері нотаріату.

У рамках аналізу другого періоду становлення адміністративно-правового регулювання державного контролю за нотаріальною діяльністю (з 1998 р.) досліджуються нормативно-правові акти, які заклали передумови для проведення так званої «малої реформи нотаріату». Аналізуються зміни, яких зазнав адміністративно-правовий механізм здійснення контролю за нотаріальною діяльністю у зв'язку із суттєвим оновленням Закону України «Про нотаріат». Визначаються першочергові напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення контролю за нотаріальною діяльністю на сучасному етапі його розвитку й аналізуються нормативно-правові акти, що їм відповідають.

Визначаються основні прогалини, що характеризують сучасний стан адміністративно-правового регулювання державного контролю за нотаріальною діяльністю, а також обґрунтовуються найбільш перспективні шляхи їх усунення, що ґрунтуються на аналізі чинного законодавства, науково-публіцистичних джерел, а також результатів проведеного анкетування.

Розділ 2 «Механізм здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні та його адміністративно-правове забезпечення» складається з трьох підрозділів, у яких досліджується правова природа та основні елементи механізму державного контролю за нотаріальною діяльністю.

Підрозділ 2.1 «Контроль за нотаріальною діяльністю як функція державного управління: поняття та загальна характеристика» присвячений з'ясуванню змісту контролю за нотаріальною діяльністю крізь призму різноманітних підходів до

дослідження сутності контролю як однієї з основних категорій державного управління. Аналізується етимологічне походження слова «контроль», а також його тлумачення як філософської категорії та загальної категорії соціального управління. Далі порівнюються широкий та вузький підхід до його визначення науковцями. Робиться висновок, що контроль за своєю суттю є багатограним та багатоплановим поняттям, яке обумовлює існування різноманітних наукових підходів до його розуміння. Для зручності аналізу такі підходи було об'єднано в кілька самостійних груп: 1) контроль як форма або ж інститут державної влади; 2) контроль як стадія (етап) соціального управління (стадія управлінського циклу); 3) контроль як різновид управлінської діяльності; 4) контроль як сукупність (система) дій; 5) контроль як метод діяльності уповноважених суб'єктів; 6) контроль як сукупність прийомів і способів діяльності; 7) контроль як форма діяльності уповноважених органів; 8) контроль як форма зворотного зв'язку; 8) контроль як засіб або спосіб забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні; 10) контроль як система нагляду; 11) контроль як функція соціального (державного) управління.

Зроблено висновок, що найбільш обґрунтованим є його аналіз із трьох основних позицій: 1) як різновиду управлінської діяльності; 2) як форми діяльності уповноважених органів; 3) як функції державного управління. Обґрунтовуються авторські дефініції контролю за нотаріальною діяльністю, які відповідають зазначеним вище підходам.

У підрозділі 2.2 «*Ознаки, мета та завдання державного контролю за нотаріальною діяльністю*» досліджуються зміст та основні елементи контролю за нотаріальною діяльністю. Визначаються основні ознаки контролю за нотаріальною діяльністю, що дозволяють розглядати його як самостійну функцію державного управління нотаріатом, різновид управлінської діяльності, а також специфічну форму діяльності уповноважених суб'єктів. Виділено найбільш характерні його ознаки. Зокрема, доведено, що контроль за нотаріальною діяльністю: 1) невід'ємний від держави і є складовою частиною державної діяльності; 2) є самостійною складовою функціональної системи управління нотаріатом і може відігравати як основну, так і допоміжну роль в управлінні нотаріальною діяльністю; 3) має правову природу, що передбачає його максимальну регламентацію нормативно-правовими актами; 4) має цілеспрямований характер; 5) має неоднорідний характер; 6) має активний, динамічний, державно-владний характер; 7) передбачає настання юридичних наслідків; 8) складається з низки послідовних, взаємообумовлених стадій; 9) передбачає детальну регламентацію процедури його здійснення; 10) має безперервний, систематичний характер.

Особливу увагу приділено визначенню цільової спрямованості контролю за нотаріальною діяльністю. З цією метою аналізується етимологічне значення слова «мета», простежується генезис розвитку мети контролю за нотаріальною діяльністю на різних історичних етапах становлення даного інституту, а також аналізуються різноманітні наукові підходи до розуміння мети та призначення контролю в державному управлінні, які для зручності аналізу були об'єднані в п'ять груп. На підставі визначення переваг та недоліків зазначених підходів, а також урахування положень відповідних нормативно-правових актів у сфері нотаріату сформульовано

власне визначення стратегічної мети контролю за нотаріальною діяльністю, яке запропоновано закріпити в проекті нового Закону України «Про нотаріат».

З огляду на аналіз наукових підходів, чинного законодавства, а також правозастосовної практики обґрунтовується авторський погляд на систему основних завдань контролю за нотаріальною діяльністю на сучасному етапі.

Підрозділ 2.3 «Об'єкт та предмет контролю за нотаріальною діяльністю» присвячений дослідженню однієї з основних підсистем контрольного механізму у сфері нотаріату, яку утворюють два взаємопов'язані між собою елементи – об'єкт і предмет контролю. Аналізуються різноманітні наукові погляди на співвідношення об'єкта та предмета контролю, на підставі проведеного дослідження робиться висновок про недоцільність їх ототожнення та необхідність розгляду як цілого та частини.

У рамках характеристики об'єкта контролю за нотаріальною діяльністю аналізується етимологічне значення слова «об'єкт» та його розуміння як загальнофілософської категорії; досліджуються різноманітні наукові підходи до визначення категорії «об'єкт контролю» у різних галузях державного управління; а також проводиться розмежування таких понять, як «об'єкт контролю», «підконтрольний об'єкт» та «підконтрольний суб'єкт». Формулюється авторське визначення об'єкта контролю за нотаріальною діяльністю. Запропоноване визначення об'єкта контролю обумовило потребу в більш детальному дослідженні таких категорій, як «нотаріат» і «нотаріальна діяльність».

У рамках характеристики предмета контролю за нотаріальною діяльністю встановлюється його співвідношення з об'єктом контролю; аналізується етимологічне значення слова «предмет»; досліджуються різноманітні наукові підходи до визначення категорії «предмет контролю» у різних галузях державного управління. Пропонується окремо визначити основний та додатковий предмет контролю у сфері нотаріату.

Розділ 3 «Концептуальні засади вдосконалення контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в умовах євроінтеграційних процесів» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу практики діяльності контролюючих суб'єктів, а також позитивного зарубіжного досвіду визначаються найбільш перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні.

Підрозділ 3.1 «Система суб'єктів здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та їх адміністративно-правовий статус» присвячений характеристиці завдань і функцій різноманітних контролюючих суб'єктів у сфері здійснення нотаріальної діяльності. На основі аналізу чинного законодавства та юридичної літератури формулюється авторська дефініція такого поняття, як «суб'єкти здійснення контролю за нотаріальною діяльністю».

У рамках характеристики системи суб'єктів, на які покладається здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, аналізуються найбільш поширені в юридичній літературі підходи до класифікації системи суб'єктів контролю, а також визначаються перспективи їх використання для класифікації суб'єктів здійснення контролю у сфері нотаріальної діяльності. Зокрема, основна увага зосереджується на таких класифікаційних критеріях, як: 1) належність до одної з гілок державної

влади; 2) наявність владних повноважень; 3) зміст і характер контрольних повноважень; 4) призначення суб'єкта контролю; 5) обсяг контрольних повноважень.

На підставі аналізу чинного законодавства, а також узагальнення різноманітних наукових підходів зроблено висновок, що всіх суб'єктів, які здійснюють контроль за нотаріальною діяльністю, доцільно поділити на дві великі групи залежно від характеру та змісту їх контрольних повноважень: 1) суб'єкти, що здійснюють державний контроль за нотаріальною діяльністю; 2) суб'єкти, що здійснюють недержавний контроль за нотаріальною діяльністю. Далі детально аналізуються адміністративно-правовий статус зазначених суб'єктів, їх завдання, функції, напрями здійснюваної ними контрольної діяльності у сфері нотаріату, а також визначаються основні недоліки в їх роботі та обґрунтовуються шляхи їх усунення.

Підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та шляхи його впровадження в національну правову систему» присвячений порівняльно-правовому дослідженню зарубіжних моделей організації нотаріату та оцінюванню перспектив запровадження в Україні нотаріату латинського типу. Аналізуються різноманітні наукові підходи до типологізації нотаріальних систем і на основі проведеного дослідження робиться висновок про доцільність виокремлення двох відносно самостійних типів: англосаксонської та латинської.

У рамках аналізу англосаксонського типу нотаріальних систем визначаються його загальні риси, а також аналізуються характерні особливості побудови контрольного механізму у сфері нотаріату. Детально досліджено специфіку адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в США та Великобританії. Визначаються принципові відмінності у завданнях, функціях та організації контролю за нотаріальною діяльністю в країнах, що належать до цього типу, які звужують межі імплементації позитивного досвіду в національну правову систему. Окремо виділяються позитивні елементи, які можуть бути використані в процесі реформування українського нотаріату.

В ході аналізу латинського типу нотаріальних систем визначаються його загальні риси, аналізуються характерні особливості побудови контрольного механізму у сфері нотаріату, зокрема в рамках трьох відносно самостійних моделей латинського нотаріату: німецької, французької та змішаної. Особлива увага приділяється характеристиці правового статусу та основних функцій Міжнародного союзу латинського нотаріату. Детально досліджується специфіка адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Німеччині, Франції, Бельгії, Швейцарії, Італії, Австрії, Іспанії, Греції, Нідерландах, а також в країнах пострадянського простору та в країнах, найбільш територіально наближених до України – Латвії, Литві, Естонії, Польщі, Молдові, Румунії, Білорусі, Казахстані, Киргизстані, Азербайджані.

З огляду на узагальнення позитивних та негативних рис різноманітних зарубіжних моделей організації нотаріальної діяльності зроблено висновок, що формування національного механізму контролю за нотаріальною діяльністю в

обов'язковому порядку має відбуватись з урахуванням вихідних постулатів латинського нотаріату, і надано їх перелік.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає в розробленні проблеми адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в умовах докорінного реформування інституту нотаріату та переходу до нотаріату латинського типу, формулювання обґрунтованих теоретичних узагальнень, а також пропозицій щодо удосконалення законодавства та приведення його у відповідність до національних правових традицій та міжнародних стандартів. Найбільш важливими є такі **висновки**.

1. В історії розвитку контролю за нотаріальною діяльністю необхідно виділяти 5 етапів: 1) до XV ст., охоплює три періоди: до середини XI ст.; середина XI ст. – XII ст.; XII – XV ст.; 2) XV ст. – 1730 р., охоплює три періоди: XV – середина XVI ст.; середина XVI ст. – 1649 р.; 1649 – 1730 рр. 3) 1730 – 1917 рр., охоплює два періоди: 1730 – 1866 рр.; 1866 – 1917 рр. 4) 1917 – 1991 рр., охоплює чотири періоди: 1917 – 1923 рр.; 1923 – 1937 рр.; 1937 – 1974 рр.; 1974 – 1991 рр. 5) з 1991 р. – до сьогодні, охоплює два періоди: 1991 – 2008 рр.; 2008 р. – до сьогодні.

2. Нормативно-правові акти, що регулюють порядок здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, доцільно об'єднати в кілька окремих груп, які відповідають основним напрямам здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю: 1) нормативно-правові акти, що визначають загальні засади здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю; 2) що визначають межі державного контролю за допуском до посади нотаріуса та забезпечення високого професійного рівня нотаріусів; 3) що визначають межі державного контролю за приватною нотаріальною діяльністю; 4) що визначають межі державного контролю за дотриманням встановленого порядку ведення нотаріального діловодства та звітності; 5) що визначають межі фінансового контролю за нотаріальною діяльністю.

3. Контроль за нотаріальною діяльністю є однією з основних функцій державного управління у сфері нотаріату, реалізація якої спрямована на запобігання, виявлення та припинення порушень встановленого у нормативно-правових актах порядку організації та здійснення нотаріальної діяльності, своєчасне вжиття заходів, спрямованих на їх повне та своєчасне усунення, визначення законності, доцільності й ефективності надання нотаріальних послуг, а також забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб.

4. Основними ознаками контролю за нотаріальною діяльністю, які дозволяють розглядати його як самостійну функцію державного управління у сфері нотаріату, є такі: 1) є невід'ємним від держави і виступає складовою частиною державної діяльності; 2) є самостійною складовою функціональної системи управління нотаріатом і може відігравати як основну, так і допоміжну роль в управлінні нотаріальною діяльністю; 3) має правову природу, що передбачає його максимальну

регламентацію нормативно-правовими актами; 4) має цілеспрямований характер; 5) має неоднорідний характер; 6) має активний, динамічний, державно-владний характер; 7) передбачає настання юридичних наслідків; 8) складається з низки послідовних, взаємообумовлених стадій; 9) передбачає детальну регламентацію процедури його здійснення; 10) має безперервний, систематичний характер.

Стратегічною метою контролю за нотаріальною діяльністю є запобігання, виявлення та припинення порушень встановленого у нормативно-правових актах порядку організації та здійснення нотаріальної діяльності, своєчасне вжиття заходів, спрямованих на їх повне та своєчасне усунення, а також забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб.

5. Об'єктом контролю за нотаріальною діяльністю є суспільні відносини, що складаються у сфері організації нотаріату в Україні.

Основний предмет контролю за нотаріальною діяльністю становлять безпосередні (фактичні) правовідносини, що виникають з приводу дотримання встановленого Законом порядку і правил: 1) допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності; 2) організації нотаріальної діяльності державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, приватних нотаріусів; 3) вчинення нотаріальних дій державними та приватними нотаріусами, а також іншими уповноваженими на це посадовими особами; 4) надання додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані з учинюваними нотаріальними діями, та справляння плати за їх надання; 5) ведення нотаріального діловодства, звітності та архіву нотаріуса; 6) видачі та анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; 7) зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності. Додатковим предметом контролю за нотаріальною діяльністю є: 1) загальний професійний рівень нотаріуса; 2) дотримання нотаріусами фінансового та податкового законодавства; 3) дотримання нотаріусами встановлених обмежень, пов'язаних зі здійснюваною нотаріальною діяльністю; 4) дотримання нотаріусами правил зберігання та розголошення нотаріальної таємниці; 5) дотримання нотаріусами правил професійної етики та антикорупційного законодавства.

6. Під суб'єктами здійснення контролю за нотаріальною діяльністю необхідно розуміти цілісну систему уповноважених державою органів, установ, організацій, посадових осіб, громадськості, які здійснюють послідовну та цілеспрямовану контрольну діяльність на підставі та в межах, що встановлені в чинному законодавстві, спрямовану на підвищення якості та ефективності організації і функціонування нотаріату. Залежно від характеру та змісту контрольних повноважень усі суб'єкти, які здійснюють контроль за нотаріальною діяльністю, можуть бути класифіковані наступним чином: 1) суб'єкти, що здійснюють державний контроль за нотаріальною діяльністю (суб'єкти, наділені загальною, предметною та спеціальною компетенцією у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, а також суди); 2) суб'єкти, що здійснюють недержавний контроль за нотаріальною діяльністю (корпоративний і громадський).

7. Формування національного механізму контролю за нотаріальною діяльністю в обов'язковому порядку має відбуватись з урахуванням таких вихідних

постулатів латинського нотаріату: нотаріальна функція має публічний характер, визнається державною і здійснюється нотаріусом від імені держави; нотаріус є представником держави, наділений державною владою, однак, здійснюючи нотаріальну функцію, є незалежним як особа вільної юридичної професії; держава зберігає за собою повноваження адміністративно-правового регулювання нотаріату та здійснення контролю за нотаріальною діяльністю; державний контроль за нотаріальною діяльністю поєднується з корпоративним контролем; контроль за нотаріальною діяльністю багатоступінний, починаючи від допуску особи до професії нотаріуса й закінчуючи припиненням нотаріальної діяльності; держава суворо контролює дотримання законодавчо встановленої процедури призначення на посаду нотаріуса; основна роль у системі суб'єктів державного контролю за нотаріальною діяльністю відводиться адміністративним органам, зокрема Мін'юсту та його територіальним органам; корпоративний контроль за нотаріальною діяльністю здійснюють незалежні від держави громадські професійні об'єднання нотаріусів, членство нотаріусів у яких є обов'язковим; високий ступінь розвитку професійного самоврядування нотаріусів.

8.3 метою удосконалення адміністративно-правового регулювання державного контролю за нотаріальною діяльністю доцільно вжити цілий ряд заходів, основними з яких є наступні: розроблення та затвердження нової концепції реформування інституту нотаріату; прийняття нового Закону України «Про нотаріат», який би повною мірою відображав загально визнані принципи латинського нотаріату; оптимізація та уніфікація нормативно-правових актів у сфері контролю за нотаріальною діяльністю; забезпечення оптимального балансу державного контролю за нотаріальною діяльністю та внутрішнього саморегулювання нотаріального корпусу; чітке законодавче визначення основних напрямів, форм, методів і способів здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, а також системи суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями; максимальна законодавча деталізація напрямів, форм, методів і порядку реалізації основних механізмів контролю за нотаріальною діяльністю; розширення меж корпоративного і громадського контролю за нотаріальною діяльністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Мартинюк О. А. Періодизація історії становлення контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 63–68.
2. Мартинюк О. А. Сутність та правова природа контролю за нотаріальною діяльністю як функції державного управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 4. С. 88–92.
3. Martyniuk E. A. Purpose and target direction of control over notarial activity. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 6/2. P. 74–78.
4. Мартинюк О. А. Об'єкт контролю за нотаріальною діяльністю: поняття та характерні риси. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 131–135.

5. Мартинюк О. А. Поняття та класифікація суб'єктів здійснення контролю за нотаріальною діяльністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41. Т. 3. С. 84–89.

6. Мартинюк Е. А. Признаки контроля за нотариальной деятельностью. *Право и Закон*. 2017. № 1. С. 73–77.

7. Мартинюк О. А. Специфіка організації нотаріальної діяльності в країнах з нотаріальними системами англосаксонського та латинського типів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 107–111.

8. Мартинюк О. А. Адміністративно-правовий механізм контролю за нотаріальною діяльністю в США. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 4 – 5 груд. 2015 р.). Х.: Східноукр. наук. юрид. орг., 2015. С. 98–99.

9. Мартинюк О. А. Контроль і нагляд за нотаріальною діяльністю: співвідношення та розмежування понять. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 12 – 13 серп. 2016 р.). О.: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 93–95.

10. Мартинюк О. А. Контроль за нотаріальною діяльністю як функція державного управління. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 9 – 10 верес. 2016 р.). К.: Центр прав. наук. дослідж., 2016. С. 67–70.

11. Мартинюк О. А. Предмет контролю за нотаріальною діяльністю. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 27 – 28 січ. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізь. міс. громад. орг. «Істина», 2017. С. 41–45.

12. Мартинюк О. А. Характеристика повноважень суб'єктів, наділених загальною компетенцією в сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику: міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 3 – 4 лют. 2017 р.). Х.: Східноукр. наук. юрид. орг., 2017. С. 68–71.

АНОТАЦІЯ

Мартинюк О. А. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017.

У дисертації проаналізовано загальнотеоретичні й методологічні підходи до розуміння сутності та змісту адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю. Досліджено генезис становлення контрольної функції у сфері нотаріату, а також проаналізовано історію розвитку адміністративно-правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю в національному законодавстві та в правовій доктрині. Здійснено систематизацію та аналіз нормативно-правових актів, що регулюють порядок здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Визначено перспективні напрями вдосконалення контрольної функції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в умовах євроінтеграційних процесів. Узагальнено зарубіжний досвід здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та визначено перспективи запровадження в Україні нотаріату за зразком латинського.

Ключові слова: контроль, контроль за нотаріальною діяльністю, контролюючі суб'єкти, корпоративний контроль за нотаріальною діяльністю, латинська система нотаріату, нотаріальна діяльність, нотаріат, об'єкт контролю, предмет контролю, функції державного управління.

АННОТАЦІЯ

Мартынюк Е. А. Административно-правовые основы осуществления контроля за нотариальной деятельностью в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2017.

Научная ценность диссертации состоит в том, что впервые в отечественной административно-правовой науке на монографическом уровне, с учетом положений действующего законодательства, позитивного зарубежного опыта и правоприменительной практики, осуществлен комплексный анализ административно-правовых основ осуществления контроля за нотариальной деятельностью в условиях коренного реформирования института нотариата и перехода к нотариату латинского типа, определены пробелы и противоречия, которые негативно влияют на реформаторские процессы, а также сделана попытка обосновать пути их устранения.

В работе анализируются общетеоретические и методологические подходы к пониманию сущности и содержания административно-правового регулирования контроля за нотариальной деятельностью в исторической ретроспективе и в современных условиях. В частности, исследуется генезис становления контрольной функции в сфере нотариата, анализируются различные научные подходы к периодизации истории формирования института нотариата на украинских землях и на их основе, а также с учетом проведенного анализа различных научных источников, памятников права и действующего законодательства обосновывается собственный подход к периодизации истории становления контрольной функции в сфере осуществления нотариальной деятельности. Осуществляется систематизация и проводится анализ нормативно-правовых актов, регулирующих порядок осуществления контроля за нотариальной деятельностью, принятых на современном этапе его становления, выявляются пробелы и противоречия в данной сфере административно-правового регулирования, которые негативно влияют на эффективность реализации контрольных механизмов, а также обосновываются пути их устранения.

Особое внимание уделяется исследованию правовой природы и основных элементов механизма государственного контроля за нотариальной деятельностью, его административно-правового обеспечения. С этой целью выясняется содержание

контроля за нотариальной деятельностью сквозь призму различных подходов к исследованию сущности контроля как одной из основных категорий государственного управления. Исследуются содержание и основные элементы контроля за нотариальной деятельностью. Определяются основные признаки контроля за нотариальной деятельностью, позволяющие рассматривать его как самостоятельную функцию государственного управления нотариатом, разновидность управленческой деятельности, а также специфическую форму деятельности уполномоченных субъектов. Обосновывается авторский подход к определению цели и основных задач контроля за нотариальной деятельностью. Исследуются объект и предмет контроля за нотариальной деятельностью и на основе проведенного анализа формулируются их авторские дефиниции.

Определяются наиболее оптимальные пути совершенствования контрольной функции в сфере осуществления нотариальной деятельности в условиях интеграционных процессов. С этой целью анализируются различные научные подходы к пониманию субъекта контроля в сфере государственного управления и на этой основе определяются признаки, характерные субъектам осуществления контроля за нотариальной деятельностью. Проводится классификация таких субъектов по различным критериям, а также формулируется авторская дефиниция такого понятия, как «субъекты осуществления контроля за нотариальной деятельностью». Анализируются административно-правовой статус, задачи и функции различных контролируемых субъектов в сфере осуществления нотариальной деятельности. Анализируется зарубежный опыт нормативно-правового регулирования и практической реализации функции государственного контроля за нотариальной деятельностью в странах с различными типами нотариальных систем, определяются их специфические черты, а также оцениваются перспективы имплементации позитивного зарубежного опыта в национальную правовую систему. Определяются основные недостатки, характеризующие современное состояние административно-правового регулирования государственного контроля за нотариальной деятельностью, а также обосновываются наиболее перспективные пути их устранения.

Ключевые слова: контроль, контроль за нотариальной деятельностью, контролируемые субъекты, корпоративный контроль за нотариальной деятельностью, латинская система нотариата, нотариальная деятельность, нотариат, объект контроля, предмет контроля, функции государственного управления.

SUMMARY

Martynyuk O. A. Administrative law grounds of oversight of the notary activity in Ukraine. – *Manuscript copyright.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and process; informational law; financial law. – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2017.

General-theoretical and methodological approaches to understanding of the essence and content of administrative law regulation of oversight of the notary activity are analyzed in the dissertation. The origin of formation of supervising function in the field of

notarial system is investigated as well as the history of development of administrative law regulation of oversight of the notary activity in the domestic law and legal doctrine are analyzed. Systematization and analysis of regulatory legal acts that regulate the order of oversight of the notary activity is performed.

Perspective directions of improvement of oversight function in the field of notary activity in the context of processes of European integration is determined. The foreign experience of oversight of the notary activity is generalized and perspectives of implementation of the Latin-type notary in Ukraine are determined.

Key words: oversight, oversight of the notary activity, oversight subjects, corporate oversight of the notary activity, Latin-type notary system, notary activity, notary, object of oversight, subject of oversight, function of state administration.